

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

וארא
גליון טו (קיח)

יצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה
417 טרפי עזעניז • ברוקלין, ניו יארק
שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושתים לבריאה
שנת השמונים לכ"ק אדמו"ר שליט"א

ת ו כ ן ה ע נ י נ י ם

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ג שיטת הרמב"ם בההידור דנרות חנוכה

נ ג ל ה

ה בירור בדיני שבת (גליון)

ח ס י ד ו ת

ו במה שארז"ל שראה הקב"ה בצדיקים וכו' חניא פ"א

ז החורה וישראל איזה מהם יותר גבוה למעלה ולמטה

ז הדנשמה נקראת בת לפני או אחרי ירידתו

ש י ח ו ת

שאלות והערות בהתוועדות דכ"ד טבת בענין ס"ת -

ז ובענין ספירת העומר

ט התעסקות במבצעים

ט בהמאמר חז"ל אין מזרזין אלא המזורזין

ש ו נ ו ת

יב ווי וואנט משיח נאו

יב אם כותבים השם "שלום" אם מ"ם סופית

יג הערות להמפתח מאמרי שיחות ומסגלי כ"ק אד"ש

יג יסוד ישיבת "תומכי תמימים (גליון)

טו בענין הנ"ל

יט גימטריא לס"ת

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

א. בלקו"ש חנוכה הביא מהראנ"ח, דהנפק"מ בהטעם אם מוסיף נר א' בכל יום הוא מצד מעלין בקודש או כנגד ימים היוצאים הוא, דאם משום מעלין בקודש אי"צ היכר למספר הנרות בכל יום, וכשיטת הרמב"ם מוסיף בכל יום לכאור"א מב"ב, אבל אם הטעם משום ימים היוצאים אז בעינן להיכר, וכשיטת התוס' דאינו מדליק לכאור"א מב"ב דאז כשמוסיף ליכא היכירא, כי הרואים יסברו דכך בנ"א יש בבית, עיי"ש, ואח"כ בסעי' ג' מבאר פלוגתתם באופן אחר, דלמ"ד משום מעלין בקודש, הרי זה הידור בעשיית הגברא, אבל גוף הנרות שמוסיף נשארם בגדר "רשות", משא"כ למ"ד כנגד ימים היוצאים, הנה טעם זה קשור בנרות חנוכה דוקא, ובמילא הנרות שהוא מוסיף נעשים חפצא דמצות נר חנוכה עיי"ש, ובהערה 14 כתב וז"ל: וי"ל דזהו החילוק בין "מהדרינן" או "מצוה מן המובחר": "מהדרינן" מדבר בהגברא, ו"מצוה מן המובחר" - בהחפצא. ועפ"ז תומתק הוספת הרמב"ם שם "והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר כו'" עכ"ל.

ולכאורה צריך להבין דכיון דמבאר דסב"ל להרמב"ם דהנרות שמוסיף נעשים חפצא של מצוה, נמצא דסב"ל הטעם משום ימים היוצאים, א"כ איך סב"ל להרמב"ם כנ"ל דמוסיף לכאור"א מבני ביתו בכל יום, הרי ליכא היכירא לימים היוצאים, וכמ"ש התוס' דהרואים יסברו שכך יש בני אדם בבית, וא"כ במה חולק הרמב"ם על התוס'?

ולכאורה אפשר לומר בזה עפ"י מ"ש בשו"ת בנין שלמה סי' ו' דמביא מ"ש במכילתא פ' בשלח עה"פ זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה וכו' תפלה נאה, ומבאר הטעם דאומר "תפלה נאה" בלשון יחיד, ולא תפילין נאין בלשון רבים, כי מצות ההידור להתנאות במצות אינו אלא במקום דנראה לרבים, וזהו כבוד להקב"ה, וע"ד דאמרינן ביומא ע,א, דכל אחד ואחד מביא ס"ת מתוך ביתו כדי להראות חזותו לרבים, ופירש"י משום דאמר מר התנאה לפניו במצות, אלמא דבעינן הידור דוקא במקום שנראה לרבים, וזהו שייך דוקא בתפילין של ראש, אבל בחש"י דכתיב והי' לך לאות ולא לאחרים לאות, וכיון שהם מכוסים, ליכא בזה מצות ההידור, ולכן אומר במכילתא תפלה בלשון יחיד, דאיירי רק בחש"ר.

ומביא ג"כ שעד"ז כתבו התוס' במנחות לב,ב, ד"ה הא ואמר ר"ת דס"ת בעי שירטוט משום זה אלי ואנוהו, אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעי שירטוט דלא שייך בהו נוי.

אבל אח"כ מביא דבירושלמי (פיאה פ"א ה"א) הגירסא בזה באמת "וחפלין נאין", הרי מבואר השיטת הירושלמי היא דגם בתפילין של יד דמכוסים שייך ענין ההידור, עיי"ש בארוכה.

ולדבריו יוצא דיש פלוגתא בגדר ענין ההידור אם הוא שייך דוקא כשנראה לרבים, או גם לולי זה יש ענין ההידור

בהדבר מצ"ע.

ולפי"ז הי' אפשר לומר דבזה מחולקים התוס' והרמב"ם הנ"ל, דהתוס' סב"ל כשיטתם במנחות דכל גדר ענין ההידור הוא בשביל הרבים, ולכן סב"ל דהמהדרין מן המהדרין ידליקו רק נר אחד וע"ז מוסיף והולך, כיון דדוקא אז מתקיים ענין ההידור שיהא ניכר לרבים, אבל אם ידליק נרות הרבה לכאו"א מב"ב, לא יהי' ניכר לרבים כנ"ל דיסברו שכך בני אדם יש בבית, אבל הרמב"ם סב"ל כשיטת הירושלמי דענין ההידור הוא גם כשאינו נראה לרבים, ולכן לא איכפת לן אפי' כשאינו נראה כ"כ לרבים, כיון דעכ"פ בנוגע לעצמו בודאי מתקיים ענין ההידור.

אכן באמת אי אפשר לומר כנ"ל, דהרי כתב הרמב"ם בהל' תפלין (פ"א הי"ב) וז"ל: הלכה למשה מסיני שאין כותבין ס"ת ולא מזוזה אלא בשירטוט, אבל תפלין אינן צריכין שירטוט לפי שהן מחופין עכ"ל, (ועי' ג"כ בכיאר הגר"א או"ח סי' ל"ב ס"ק י"ב), משמע דסב"ל ג"כ כשיטת התוס' דענין ההידור הוא דוקא אם נראה לרבים, וא"כ אאפ"ל כהנ"ל.

ואולי אפ"ל באופן אחר, דבאמת בין התוס' ובין הרמב"ם סב"ל הטעם שיש הידור להוסיף נר בכל יום הוא משום ימים היוצאים, אלא דפליגי ביסוד ענין ההידור בנרות חנוכה, אם הוא מצד ענין ההידור שבכל המצות משום זה אלי ואנוהו, או דהוא תקנה מיוחדת שתיקנו מעיקרא בעצם המצוה דנרות חנוכה, להוסיף נר בכל יום כנגד ימים היוצאים, היינו דמצות נר חנוכה אפשר לקיים ע"י נר אחד, או באופן מהודר יותר ע"י הוספה בכל יום.

וזהו ע"ד שכתב בספר הלכות קצובות המיוחס לרב יהודאי גאון ז"ל שכתב וז"ל: בחנוכה חייב אדם להדליק נר אחת בלילה הראשונה, בלילה שני' שתיים, ויוסיף אחת בכל לילה וכו' ואם רוצה לעשות נר אחד בכל לילה ולילה כלילה הראשונה יצא ידי חובתו עכ"ל, משמע מדבריו דעיקר החיוב הוא להדליק באופן שיוסיף כל לילה נר אחת, אלא דבנר אחד יצא ידי חובתו, (ואפ"ל כדי להקל על אלו שאינם יכולים לקיים המצוה להדליק כן, תקנו עוד לקיים באופנים אחרים, כדי שלא יבטלו את המצוה). ועי' ג"כ בפרדס הגדול לרש"י הל' חנוכה שכתב הטעם דגומרין את ההלל ביום יום מימי החנוכה וז"ל: ואומר אני מתוך שחנוכה חלוק בנרותיו שמוסיפין והולכין בכל יום, לפיכך גומרין אותו כל שמונה עכ"ל, ולכאו' קשה דהרי מה שמוסיפין נר בכל יום אינו אלא מצד ההידור, וא"כ איך אפ"ל דמשום ענין ההידור תיקנו לומר הלל בכל יום, ומשמע מזה דגם רש"י סב"ל ע"ד הנ"ל דענין ההוספה באמת הוא מעיקר התקנה, אלא דתיקנו ג"כ דאפשר לצאת ידי חובתו ע"י נר אחד כנ"ל. (ועי' בהערה 15 בנוגע ללשון הסור והמחבר, ויומתק עפ"י הנ"ל).

ולפי"ז אפ"ל דשיטת החוס' היא דענין ההידור הוא משום זה אלי ואנוהו שבכל המצות, ואינו מעצם התקנה, ולכן סב"ל כנ"ל דענין ההידור שייך רק באופן שניכר לרבים, ואם ידליק לכאו"א מבני ביתו ויוסיף אפשר שהרבים לא יכירו הוספתו וחסר כאן כל ענין ההידור כמ"ש החוס' במנחות הנ"ל, אבל הרמב"ם סב"ל דענין הידור זה שבנרות חנוכה הוא ענין אחר לגמרי מההידור שבכל המצות, דכאן הרי זה נכנס בעיקר התקנה ומגוף המצוה, וא"כ הכא אפי' אם הרבים לא יכירו הוספתו כנגד ימים היוצאים שפיר קיים מצוותו בההידור מצ"ע, לכן לא איכפת לן אפי' אם הרבים לא יכירו הוספתו.

ולפי הנ"ל אפשר לתרץ ג"כ מה שהקשו האחרונים על הרמב"ם שכתב דמברך גם על נרות ההידור (ראה מג"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ה ובהערה 17) דלכאורה איך יאמר "וצונו" וכו' הרי אין זה אלא הידור, אבל אי נימא כהנ"ל בשיטת הרמב"ם דזה הי' מעיקר התקנה נוחא, ועוד יש להאריך בכ"ז.

ובמה שהוזכר לעיל מ"ש בשו"ת בנין שלמה, כדאי לציין בזה שבספר דברי מנחם (להר"מ כשר שי') ח"א סי' י"ז האריך להקשות עליו דעיקר דיוקו בהמכילתא אין לו יסוד, דמלבד דבילקוט שמעוני גורס במכילתא "תפלין" לשון רבים, הנה גם המלה "תפלה" משמעה בין חש"י ובין חש"ר, וכן מוכח במשנה מקואות פ"י מ"ב עיי"ש, ולפי"ז מבואר דליכא שום מחלוקת בין המכילתא והירושלמי עיי"ש, ועי' ג"כ בס' ידי משה סי' א' שהאריך להקשות על הבנין שלמה הנ"ל, אבל בנוגע לגוף הענין דהידור מבואר בחוס' הנ"ל ומהרמב"ם דענין ההידור הוא דוקא כשנראה לרבים. ויש חולקים על זה.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

נ ג ל ה

ב. בענין מה שכתבתי בגליונות הקודמים אודות מי שנזכר ברה"ר שיש לו חפץ בכיסו איך יתנהג בזה?

העירני ח"א שמדובר אודות זה בשו"ת ארץ צבי סי' ע"ו להרב מקאזיגליב וראיתי שמסיק שם שעפ"י ד' המג"א ואדה"ז צריך להניח החפץ ברה"ר (באם אינו מקפיד להפסידו, ובאם מקפיד אזי יש ע"ז ההיתרים המוזכרים בשו"ע איך להביאו לבית) ולא להביאו חזרה לבית גם אם לא עמד עדיין. והוא מסביר שם הטעם דההנחה ברה"ר הוי שוא"ת וידוע הכלל דשב ואל תעשה עריך, והוא מוסיף עוד דזו ההנחה אינה איסור כלל עיי"ש בדבריו.

הרב פנחס קארף

- משפיע בישיבה -

ח ס י ד ו ת

ג. בתניא פרק א' ע' ב' מביא מה שארז"ל במדרש שראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושחלן בכל דור ודור כו' כמ"ש וצדיק יסוד עולם. וקשה לי שכתוב במס' שבח דף ל"ג ע' ב' גבי מי נתפס בהמחלה של אסכרה ואמר הגמ' בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור, אם אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים ואם הקב"ה שחל את הצדיקים בכל דור ודור אין יכול להיות שאין צדיקים בדור?

ועוד קשה לי אסאין צדיקים בדור אם כן אין יכול להיות עולם שהרי כבר אומר וצדיק יסוד עולם ואם אין צדיקים בעולם אין עולם ואין יכול הגמ' לומר אם אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור?

שאל ענגעל
יוסף יצחק יעקבסאן

ד. בתורה אור פ' שמות דף נ"ד ג, וז"ל: וזהו קדש ישראל לה' ראשית תבואתה היינו מצד התלבשות התורה למטה בבחי' גרעין הרי מעלת ישראל הוא למעלה מן התורה שהרי בישראל יש כח הצומח ונקראים ראשית תבואתה שהן הראשית שממנו נצמח ונגדל התבואה להיות בגילוי הטעם ותופסת בריבוי כו'. משא"כ מצד התורה ומצות כמו שהן למעלה התורה מאד נעלה ממדרגת ישראל שישראל מתקשרין באורייתא כו'. עכ"ל דמשמע מכאן שלמשו ישראל הם למעלה מן התורה, ולמעלה התורה הוא למעלה מישראל.

ולא הבנתי דברנ"ט נראה לכאוף היפך ממה שכתוב כאן דברנ"ט מאמר יחיינו מימים ע' י"ג וז"ל: ומשו"ז יש בנשמות ישראל הבח למס"נ על ק"ה משום שרשם בא"ק והגם דהתורה ג"כ שרשה בא"ק דלכן נק' התורה משל הקדמון. ע"ש שרשה בבחי' א"ק כידוע הענין דמה שהתורה היא בבחי' א"ק היינו בחי' חיצונית א"ק ונש"י הם מבחי' פנמיות א"ק עכ"ל. דמשמע מכאן דלמעלה נש"י הם למעלה מהתורה דשרשם (משל נש"י) הוא מפנמי' א"ק ותורה הוא מחיצונית א"ק (וכן בכל המדרגות למעלה מסדר השתלשלות שורש נש"י למעלה מהתורה עיי"ש).

ובדף ט"ז שם כתוב וז"ל: והיינו כמו שהם בבחי' גילוי בסדר השתלשלות שהתורה למעלה מישראל שהיא בבחי' ספת אבא שנמשך בישראל ונש"י הם בחי' מקבלים עכ"ל. דמזה משמע דכמו שהוא למטה בסדר השתלשלות התורה למעלה מישראל.

ולכאוף יכולים לחרץ דהמעלה שמדובר בתורה אור הוא המטה שמדובר ברנ"ט והוא התורה כמו שהוא בגלוי בסדר השתלשלות והוא משום שהתורה הוא המשפיע ונש"י הם בחי' מקבלת

והמעלה המדובר ברנ"ט הוא למעלה מסדר השתלשלות לגמרי מ"מ אינו מובן עריין המטה המדובר בתורה אור דמשמע דתורה הוא למטה מנש"י משום שהם בבחי' גרעין. וצ"ע.

גדלי' שם-טוב

ה. בהמאמר ד"ה רנני ושמחי ש.ז. כותב "דהנה הנשמה נקראת בשם בת (וכמבו' במ"א שהנשמות לפני ירידתו למטה נק' בנות ירושלים)", ומשמע מזה דהנשמה קודם ירידתה נקראת בת.

ואח"כ כותב "משא"כ בזמן עקבתא דמשיחא הנה אז הוא תכלית הירידה, ולכן נקראים אז ישראל בשם בת ציון דוקא".

ואינו מובן, דהא קודם משמע שהנשמה קודם ירידתה נקראת בת. וכאן משמע שבירידתה למטה (ובפרט בעקבתא דמשיחא) נקראת בת?

ד.ש.ס.

ש י ח ו ת

ך. במשנ"ת בהתוועדות דכ"ד שבת בענין מצוות כתיבת ס"ת שהוא ע"י "לב בי"ד מתנה עליהם" לכאורה יש להבין, דלב בי"ד מתנה מצינו לכאו' רק במקום דאם הי' מתנה בעצמו בהדיא (בלי בי"ד) הי' זה מועיל, הנה ע"ז אמרינן דאפי' אם אינו מתנה בהדיא, כהתנה דמי מצד לב בי"ד.

ובמילא בנדו"ד צריך בתחילה למצוא אופן שאפשר לקיים מצוות כתיבת ס"ת לכתחילה אם מתנין בהדיא בלי בי"ד, ובזה נימא אח"כ דאפי' בלי ההתנאה בהדיא, הרי זה כאילו התנו מצד לב בי"ד.

והנה בשלמא אם סב"ל דיוצאים מצות הכתיבה ע"י שותפין, ואי"צ שכל אחד יכתוב לבדו כל הס"ת, אפשר לומר גם הכא דלב בי"ד מתנה בעת הכתיבה שכאו"א הוא שותף (אפי' בלי ידיעתו וכו') ועי"ז מקיים מצותו, אבל אי נימא כהפוסקים דאין יוצאים הכתיבה ע"י שותפין, ובעינן שכאו"א יכתוב בעצמו לבדו כל הספון תורה, א"כ איך תועיל בזה לב בי"ד מתנה, דסוכ"ס איך אפשר שכתיבה אחת תהי' נחשבת, כאילו כאו"א כתב בעצמו לבדו? (והרי לא מספיק כשיש לו ס"ת אח"כ שהוא שלו לבדו בעת לימודו, דהרי בהניחו לו אבותיו לא יצא יי"ח, ובעינן ג"כ שיכתוב בעצמו, ואי נימא דצריך שיכתוב בעצמו בלי שותפין, איך אפ"ל בס"ת של ציבור שהוא לבדו כתבו), ובספר קובץ על הרמב"ם הביא הך ענין דלב בי"ד מתנה לגבי כשכתב ס"ת והקדישו אח"כ דצריך שיתנה דאכתי הוה שלו, ואפי' אם לא התנה לב בי"ד מתנה עליו שעדיין יהי' שלו, בכדי שלא יפקע ממנו מצוותו, יעו"ש.

(ב) בהשיחה נתבאר דלב בי"ד מתנה הוא בנוגע לכוונת הסופר, ע"ד בקרבנות, דבנוגע לענין הקנאה אין הפקר בי"ד מועיל להוציא ולהקנות ביחד, ולכאורה הי' משמע מזה דאי"צ כאן לענין ההקנאה, רק לענין הכוונה.

ולכאורה הרי לשון הרמב"ם הוא "מצוה לכתוב משלנו" ובלי ענין הקניין אי"ז שלו אלא של כל הציבור, וא"כ הרי בעינן ג"כ לענין הקניין? ובהשיחה גופא הוזכר אח"כ דבעת שיחיד עולה לתורה מקנים לו הס"ת שיהי' רק שלו, וא"כ לאיזה ענין צריך ענין ההקנאה, ולאיזה אי"צ?

ג) בנוגע להשאלה דגם בענין קניית ספרים לא ראו מדקדקים לקנות ספר מיד שנעשה בן יג"ש ויום אחד. לכאורה למה אי אפשר לומר בזה ע"ד שכתוב בלקו"ש חגה"ש דאשתקד דמתי בעינן לכתובה דוקא ואינו יוצא בהניחו לו אבותיו, (ולכמה דעות גם בקנה) דוקא בספר תורה, כי בס"ח יש תנאי שבעינן לכתובה דוקא וכו', ולכן כשמקיימים מצוה זו ע"י ספר תורה בעינן לכתובה דוקא כי גם זה נכנס בגדר המצוה, אבל בשאר ספרים דלא בעינן לכתובה ואפשר גם ע"י מעשה קוף, לא בעינן לכתובה עיי"ש.

ועפי"ז הרי אפשר לומר דבשאר ספרים המצוה היא בזה גופא שיש לו ספר שלו שאפשר ללמוד בו, וא"כ הרי אפ"ל דכיון דבפשטות בקטנותו יש לו ספר שהוא שלו, לכן מיד כשמתגדל מקיים המצוה במילא ע"י שיש לו ספר זה שאפשר ללמוד בו?

ד) במה שנתבאר בהסיום לכאן צריך להבין, דלכאן הא דספה"ע פועל חגה"ש אי"ז מצד ענין התפלה אלא מצד קיום מצוה הספירה, ובהסיום הודגש דזהו הסיום והשלימות שבענין התפלה?

ה) בהסיום נתבאר בארוכה דספירת העומר הוא השלימות שבפעולת ענין התפלה כי הוא טוט און הענין דחג השבועות.

ויש להעיר בזה במ"ש בלקו"ש ח"ג פ' אמור וז"ל: אט די שייכות פון שבועות צו ספירת העומר מיינט ניט אז דער עצם יו"ט שבועות ווערט אויפגעטאן דורך דער ספירה - אז די ניין און פערציג טעג, וועלכע מען ציילט בפועל, אדער מען איז זיי מחוייב צו ציילן, זיי טוען אויף אז דער טאג וואס נאך זיי זאלן זיין יום טוב - ווארום מיר זעהן דאך, אז אוי די וואס האבן ניט דעם (חייב פון) צו ציילן (ווי קטנים, וואב זיינען געווארן בני מצוה בימי הספירה, אדער גרים ווא האבן זיך מגייר געווען בימי הספירה) איז ביי זיי מדאורייה יו"ט שבועות בעת עס קומט דער פופציקסטער טאג פסח... איז פארשטנדיק, אז דער יו"ט שבועות ווערט ניט געשאפן דורך ספירה. ס'איז נאר וואס דער זמן פון דער יו"ט האט די תורה קובע געווען איז יום החמישים לעומר, ד.ה. אז די ימי הספירה ווייזן בלויז אן, זיינען מברר דעם זמן פון שבועות: אז דער טאג וואס נאך זיי איז יו"ט, און דער ענין פון ימי הספירה (ווי אן אנווייזונג און בירור), איז שייך צו יעדן איינעם... עכ"ל, ולכאן אס הוא רק ענין הבירור שמברר את הזמן דחגה"ש, אינו מודגש בזה העילוי הנ"ל אז עס "טוט און" הענין דחגה"ש.

ו) לכאורה יש להבין במה שהוזכר כמה פעמים דע"י ספירתו הוא פועל ענין היו"ט דחגה"ש וגם הענין דמתן תורה, דלכאן הענין דמ"ת אינו נפעל ע"י ספה"ע, אלא הוא תלוי בימי החודש בו בסיון, כמבואר בשו"ע אדה"ז ר"ס תצ"ד?

אבל הביאור בזה אפ"ל כמ"ש בלקו"ש ח"ג שם (ע' 997)

דבאמת ישנם ב' ענינים במתן תורה, ענין אחד שקשור עם נ' ימים לעומר, וזה נפעל ע"י עבודת האדם, וענין ב' שקשור בו' בסיון שאינו תלוי בעבודת האדם, עיי"ש בארוכה יותר, נמצא דענין הספירה פועל ג"כ במתן תורה.

הרב שניאור זלמן מארגאלין

- ברוקלין נ.י. -

ז. בגליון יב (קטו) סי"א מעיר הרב ט.כ. עמ"ש ב"שיחת י"ט כסלו חשמ"ב", ו"עד"ז איז כאן אויך המקום והזמן צו מעורר זיין ביתר שאת וביתר עוז בנוגע 16 אלע מבצעים" ע"כ. ומעורר שם בהע' 16: ראה לקו"ת שמיני י"ח, סע"א, ושם: והנה באמת אי אפשר להגיע (אן רירען בל"א) אלקותו ית' כו"ו. ושקו"ט שם באריכות בהכוונה בזה עיי"ש.

ויש להעיר ממ"ש בס' יגדיל תורה תשובות וביאורים בשו"ע מכ"ק אדמו"ר שליט"א, ע' 319 כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ולה"ק: "בנוגע לענינו הפרטי. הנה כמדומה שכבר כתבתי לו מאז במרז"ל נחות דרגא ונסיב איתחא. וכנראה שעדיין לא "הגיעו" הדברים וכהפירוש בלקו"ת ר"פ שמיני. הגיעו - אנגעריירט. "עכל"ק.

אברהם ישעי' הולצברג

ח. באופן העתקת המאמר חז"ל "אין מזרזין אלא המזורזין" והמראה מקום שלו במכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א - ישנו שינוי ממקום אחד למשנהו,

ואביא כאן כמה דוגמאות:

במכתב מערב ש"ק בא ה'תשכ"ט (לקו"ש חי"א ע' 237):
"אין מזרזין אלא המזורזין", ובמ"מ שם: במדב"ר פ"ז, ו.
(עד"ז מכות כג, א.)

במכתב משבעה באדר ה'תשל"ט (לקו"ש חט"ז ע' 629):
"אין מזרזים אלא להמזורזין", ובמ"מ שם: במדב"ר פ"ז, ו.
וראה מכות כג, א.

במכת מיום א' דחנוכה ש.ז. (לקו"ש חנוכה ש.ז.):
"דאין מזרזין אלא למזורזין", ובמ"מ שם: מכות כג, א.

והנה בגמ' מכות שם איתא: "אין מזרזין אלא למזורז"1.

ובבמדב"ר שם איתא: "אין מזרזין אלא המזורזין".

ועפ"ז מובן המ"מ בלקו"ש חי"א שם, כי הלשון בהמכתב שם הוא "אין מזרזין אלא המזורזין", שהוא לשון הבמדב"ר,

1) בדפוסים שלנו - "למזרז", אבל בדקדוקי סופרים כאן (הערה ש) כותב: בכל הדפוסים הישנים עד אמ"ד אמסטרדם): למזורז.

ולכן ציין לבמדב"ר, ורק אח"כ (ובחצו"ג) מוסיף "עד"ז
מכות כג, א".

ועד"ז מובן סדר המ"מ בלקו"ש חט"ז שם.

אבל צ"ע קצת במכתב יום א' דחנוכה הנ"ל: למה לא ציין
שם גם למס' מכות, כמו שציין בשאר המקומות.

* * *

בנוגע למאמר חז"ל הנ"ל ומקורו - ישנו מכתב מכ"ק
אדמו"ר שליט"א (מער"ח תשג"ה), שנכתב, כנראה, בחור מענה על
זה שכ"ק אדמו"ר שליט"א ציין בחור מקור למאמר חז"ל הנ"ל
- אח הספרי,

והיות ומכתב זה לא נדפס עדיין - לכך הנני מעתיקו
כאן, בחוספוח כמה הערות בשוה"ג. וז"ל:

"... ב) מה שהעיר דמרז"ל אין מזרזין אלא למזרזין
הובא גם במכות (כג, א)

איברא דגם אוצר הפתגמים להרב היימאן ציין רק למכות
ובמ"ר, והשמיט דאיתא בספרי נשא². ואיפכא מסתברא, דעיקר
מקום המאמר הוא בספרי, אלא להיות שאין הספרי מצוי כ"כ
נטמן גם לבמ"ר. (ויל"ע בספרי הכללים בחילוק דספרי ומ"ר,
לענין אין למדין מן האגדות - ירוש' פאה ב' ד' - ועי'
ג"כ לקו"ח ב' ולא תשבית ס"ה³. גם הספרי הוא לתנאים
משא"כ המ"ר).

(2) ה, א. ולהבנת הבא להלן (בהמכתב) - הנני מעתיק
את לשון הספרי: רבי יהודה בן בתירא אומר אין הציווי בכל
מקום אלא זירוז, שנאמר (ואתחנן ג, כח) וצו את יהושע
וחזקה ואמצהו. לפי דרכנו למדנו שאין מחזיקים אלא
המוחזקים ואין מזרזים אלא למזרזים. ר' שמעון בן יוחאי
אומר אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כיון שנא' (אמור כד,
א) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כו'.

(3) ויקרא ה, ד. וז"ל: ואפשר דגם לימוד מדרש רבה
ושאר המדרשים הוא בכלל השליש במקרא שהרי בפ"ק דברכות דף
י"א ע"ב משמע בהדיא בגמ' ופרש"י דמדרש הוא קרוב למקרא
כו' לפי שהם מדרשי מקראות. וכ"מ בנדרים דל"ו סע"ב. ואף
שבהלכות ת"ת מבואר דמדרש תורה שהוא ספרא וספרי וכה"ג הן
בכלל שלישי במשנה היינו מפני שהן הלכות וגופי התורה כמו
המשנה משא"כ לימוד הרבות שהן אגדות שעל המקרא ומוטר ה'
אפשר שזה נכלל בשלישי במקרא.

ובמכות⁴ הובא מאמר זה.

(א) לשנוי. וידוע אשר לפעמים אורחא דש"ס לשנוי גם בכל דהוא (עי' בס' כללי הש"ס),

(ב) בענין דשב ואל תעשה,

(ג) דלא כרבא - דהוא בחדא - ובפלוגתא דר"י ורבנן. משא"כ בספרי די"מ דלא פליג - עי' במפרשי רש"י ד"פ צו⁵. בפ"י המלבי"ם פ' נשא ועוד".

הרב צבי הירש נאטיק
- ברוקלין נ.י. -

4) להבנת הבא להלך - הנני מעתיק את לשון הגמ': ת"ר אין מעמידין חזנין (שמש הקהל) (המקלה) - פרש"י מכות כב, ב. ובהגהות הרש"ל כתב, שהוא לשון חוזה, פירוש רזאה צרכי העיר) אלא חסירי כח ויתרי מדע, רבי יהודה אומר אפילו חסירי מדע ויתירי כח, אמר רבא כוונתי דר"י מסתברא דכתיב (תצא כה, ג) לא יוסיף פן יוסיף, אי אמרת בשלמא חסירי מדע היינו דצריך לאזהורי, אלא אי אמרת יתירי מדע מי צריך לאזהורי. ורבנן אין מדרזין אלא למזורז.

5) וז"ל רש"י: אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות. אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש בו חסרון כיס. ומועתק בזה קטע מהרא"ם על רש"י הנ"ל:

ודברי ר"ש תוספת תנאי הוא על דברי ת"ק שבא להוסיף שלא תבא מלת צו אלא כשיש בו ג"כ חסרון כיס ואמר שהסבה היותר גדולה שיאמר הכתוב לשון צווי אינה אלא מפני שיש באותה מצוה גם חסרון כיס אבל במצוה שאין בה חסרון כיס אע"פ שיש בה זרוז מיד ולדורות לא תביא עליו מלת צו חוץ מצו את בני ישראל כי אתם באים אל ארץ כנען שהוא זרוז לענין חלוק הארץ כדקתני בריש ספרי משמי' דר"ש. והא דקתני התם רשב"י אומר אין צווי בכל מקום אלא חסרון כיס שנא' צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך אינו רוצה לומר אין צווי בכל מקום אלא כשיש בו חסרון כיס אע"פ שאין שם זרוז מיד ולדורות שהרי בריש ת"כ אמרו בפשיטות מבנין אב ומשני כתובים. כיצד, והביאו את זה ואמרו שבכל מקום שיש בו צווי אינו אלא זרוז מיד ולדורות וכן בפ"ק דקדושין תנא דבי רבי ישמעאל כל מקום שנא' צו אינו אלא זרוז מיד ולדורות ואין שום חלוק בזה, אלא הכי פירושא אין צווי בכל מקום אלא א"כ יש בו גם חסרון כיס לאפוקי שאם אין בו חסרון כיס אע"פ שיש בו זרוז מיד ולדורות לא תבוא עליו מלת צו והוא הדין נמי אם אין שם זרוז מיד ולדורות אע"פ שיש בה חסרון כיס לא תבא עליו מלת צו, אלא שחפש בלשונו חסרונו כיס מפני שהיא הסבה הנוספת על השלש סבות של ת"ק שהן הזרוז ומיד ולדורות כדתניא בת"כ אמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרוז מקום

ש ו נ ר ת

ט. בנוגע לזווי וואנט משיח נאו, לאחרי כל הביאורים של כ"ק אדמו"ר שליט"א שאומרים זאת בתפלה ג' פעמים בכל יום ובאופן של תביעה מ"מ יש אלו שמסיבות שונות ומשונות לגמרי עדיין יש להם טענות אמאי פתאום עכשיו ולא כך עשו אבותינו (בלשון אנגליית נאו וכו' וכו'). ואע"פ שאין אנו צריכים להוסיף על דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א מ"מ אין זה הוספה ח"ו אלא רק להעיר בלבד.

יש לבאר זה עפ"י המבו' בלקו"ת פ' שמוח דף ק"י ב, מדבר דזמן הגלות הוא העיבור ובאולה הוא הלידה וחבלי לידה הוא רק ממש קודם הלידה וז"ל: והנה חבלי לידה אינם אלא בשעת לידה ובימים הקרובים אל הלידה אבל באמצע העיבור אין חבלים שתזיק כו', רק צער העיבור לבד כו', ועיקר ענין החבלי לידה ידוע שהמה המונעים את הלידה ומעכבים הולד לצאת כמ"כ יובן שהצעקה והזעקה הגדולה היא במה כשהמונעים רבים והם חבלי משיח בדור שיבוא בב"א שתחיל תזעק בחבלו? פי' קודם עיקר הגילוי של הוי' יזעקו כנ"י מחמת גדול ההעלם ומניעות האור והגילוי. אבל קודם לזמן משיח הרבה אין בהם הזעקה עדיין מחמת העלם אלא ענין העיבור עצמו, עכ"ל. ומזה מובן אמאי דוקא עכשיו נשמע הצעקה ווי וואנט משיח נאו מפני שדוקא עכשיו המונעים רבים והחושך גדול ואנו בזמן שהוא ממש קודם ביאת משיח. תהי' שנת ביאת משיח.

גדלי' שם-טוב

י. ברשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקור הרה"ג הר' פנחס מנחם אלתר שליט"א ביום ה' י"ט טבת ש.ז. אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שבמכתבי כ"ק אדה"ז כתוב שלום בלי המ"ם סופית (שלו'). משא"כ במכתבי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בכמה ממכתביו הוא כתב שלום עם מ"ם סופית.

שיש בו חסרון כיס ומדקאמר ביותר ולא אמר אין צריך לזרו אלא במקום שיש בו חסרון כיס ש"מ בתוספת על הג' ראשונות קמירי לומר שהסבה ביותר גדולה מכל השלש סבות של ת"ק שצריך הכתוב לזרו בעבודה שהיא חסרון כיס וכך משמע נמי מדקחני אמר ר"ש דמשמע שלא בא לחלוק על הת"ק אלא להוסיף על דבריו ואמר שהיא היותר גדולה מאותן ששנה ת"ק שאם בא לחלוק עליו לומר שאע"פ שאין שם זרוז מיד ולדורות כיון שיש שם חסרון כיס צריך לזרו ולכתוב לשון צו הוי' לי' למימר ר"ש אומר, כמנהג החולקין בכל מקום אלא עכ"ל דר"ש לאוסופי אמלתי' דת"ק קאתי כדפרש"י. והא דלא הזכיר בלשוננו אלא חסרון כיס הוא מפני הסבה הנוספת על השלש ראשונות לאפוקי מאותן שאמרו אין צו אלא זרוז מיד ולדורות ולא אמרו גם חסרון כיס ומפני שזהו החוספת שהוסיף ר"ש על דבריהם הזכירו זה בלבד ולא השאר.

ולהעיר שבספר "אגרות - קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע" (נמצא בדפוס) עפ"י רוב כותב שלום בלי מ"ם סופית "שלו". (וכמ"פ כותב שלום עם מ"ם סופית).

א' מאנ"ש

- ברוקלין נ.י. -

יא. א) במפתח מאמרי שיתות ומכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"ס"ו לד"ה אחרי גו' תלכו מצצט בהערה 11 [משיחת ש"פ ראה חשי"ד] עם מ"מ מדילי' בתצ"ר: דער מאמר איז פאראן פון דעם אלטען רבי'ן אין לקו"ת [ראה יט, ב - כ, ג], אן די הגהות והערות פון מיטעלען רבי'ן איז פאראן [המאמר] אין סידור, אבער ווי ער איז אין סידור איז ניכר אז ס'איז א מאמר פון אלטען רבי'ן, ס'איז אבער אויך דא אין [סידור] שער התפלה [כג, ב - כו, ב], וואס פון דעם אריכות הלשון איז קענטיק, אז ס'איז דעם מיטעלען רבי'ן נס א מאמר. ד.ה. דעם אלטען רבי'ן נס א מאמר מיט זיינע הוספות.

ומרוב בקיאותי שבשטא לד"ה אחרי' ה' אלקיכם לאדה"ז [שבסידור] שנמצא בספר שערי תשובה (הנק' גם בשם שער התשובה והתפלה), בחלק שער התפלה בתחלתו.

* * *

ב) שם ע' 8-37 מזכיר ב' מאמרים לשה"ג תשל"ב א) בעשור לחודש, ב) החדש הזה לכם, מאמר,

הנה הנ"ל הם מאמר א' ד"ה החדש הזה לכם כו' בעשור לחודש, וקודם לזה הי' מאמר כעין שיחה ביאור על תחילת קאפיטל ע' שבחלהים (ע"פ "תוכן השיחות" ש"ל בשעתו).

יוסף יצחק איידעלמאן

- תוח"ל 770 -

יב. בגליונות האחרונים דנתי ע"ד זמן יסוד הישיבה בליובאוויטש וזעמבין, ומספר התלמידים שלמדו בהם בשנה הראשונה להתייסדותם. והאמת ניתנה להאמר, שגם לאחרי הדיונים, עדיין לא נחברר הענין אל נכון. שוב הראוני, שגם בהקדמתו של הרב אלתר הילביץ מזעמבין לספרו חקרי זמנים ח"ב התלבט בנושא זה, ולא העלה בו דבר ברור.

ויועתק בזה קטע מאיגרת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ז' מנ"א תרפ"ח) אל מוהר"ר שלמה סאדאווסקי - "א' התלמידים הראשונים של ישיבת קדש תו"ת יצ"ו", ובו מזכיר כמה פרטים נוספים בקשר להנ"ל: בשנת תרנ"ד נאספו ט"ז - י"ז בחורים לליובאוויטש - בחור "יושבים". בשנת תרנ"ו נהתקנו החסרונות של תרנ"ד-ה. והיא יסוד הישיבה שנוסדה בט"ו אלול תרנ"ז. - אז הציגו איזה בחורים בליובאוויטש, והבעלי כשרון הדורשים הסבר והבנה בדא"ח שלחום לזעמבין. בראשית שנת תר"ס נתקבלו תלמידים בעלי כשרון בליובאוויטש, והר"ר שלמה סאדאווסקי

א' מהתלמידים (בזעמבין) נחמנה לאמר לפניהם שיעור בגפ"ת.

ולאחר כ"ז עדיין לא נחברר הסעם, שבכל אותן אגרות של שנת תר"ס, שהגיעו לידינו, כשבאים כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ובנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. לספר על ריבוי התלמידים הלומדים בתו"ת וגודל הוצאות הישיבה, אינם מזכירים אלא את הסניף שבזעמבין, ולא זה שבליובאוויטש, ומה שנראה לומר בזה הוא, שכיון שקיקר הישיבה היתה בזעמבין, לכך נתפרסמה כל הישיבה בשם זה. וכך נמשך עד שנת תרס"א, כשנפתחו סניפים גם קובליץ והאראדישץ, שאז קראו לכל סניף ע"ש מקומן. ועצ"ע בכ"ז.

וז"ל קטע מהאגרת: ידידי הוא אחד התלמידים הראשונים של ישיבת קדש תו"ת יצ"ו, הוא אחד הי"ב עמודים שעליהם נבנה ביח אלקים זה, אצלי עודנו נשמר ת"ל כתי"ק של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע גליון כתוב בעט עופרת. בקיץ תרנ"ח רשימת הבחורים הנמסרים על יד המשפיע החסיד ר' שמואל גרונוס ז"ל נ"ע מזעמבין, להדריכם

כמו חי נצב כנגד עיני כהיום אותו המושב בישוב הדעת אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זע"י קרא את החסיד הישיש העובד אלקים ר' חנוך הענדיל נ"ע להתישב אודות הבחורים ונחלט כי איזה בחורים יציגו בליובאוויטש, והבעלי כשרון הדורשים הסבר והבנה בדא"ח ישלחום לזעמבין תחת הדרכת והנהגת הרש"ג ז"ל הנ"ל תלמידו של החסיד הרב ר' אברהם מזעמבין, הנודע בשם אברהם-קע זעמבינער.

ובטח גם ידידי זוכר היטב את נועם החום הרוחני והדרת האהבה אחוה חדוה ודיצה בבוא התלמידים הבנים החביבים (לשונו של החסיד ר' אשר מניקאלאיוב) על ש"ק סלחות לנאות דשא באליווקע. (אצל קראמנאייע) והחסידות אשר שמענו בש"ק לילה וחזרה בש"ק בקר. והכנת התלמידים לסלחות.

במשך שנה של עבודה בלימוד עיוני ובהתמדה גדולה זכה ידידי למכתבו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אלי, אשר ידידי יגיד שיעור בגפ"ת לפני התלמידים בעל כשרון אשר נתקבלו בראשית שנת תר"ס...

בשנות תרנ"ג-נ"ו בהתיסדה חברת מפיצי השכלה, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע עודנו בימי עלומיו וזו רק כשלושה שנה אשר שם לבו לפניני הכלל (בשנת תר"נ) ומעבר מזה הנארון גינזבורג בא בדברים עמו על אדות מפיצי השכלה, ומעבר השני רעיון הציזנות מתפשט ומתלהב - ומלהיט ומלהיב מאות ואלפים לבבות בישראל וגם בארזי הלבנון אדירי התורה מתלונן צל רעיון של קירוב, ואחדים כבר קרבו אל הרעיון.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אינו שומע לבקשותיו של הברון גינזבורג להשתתף אתו עמו גם אינו חפץ להאזין אל ההנחות הטובות בהנהגת אשר הברון הבטיח לו,

ואיננו מקשיב לקול תרועת מצדדי חיבת ירושלים ומקבץ הוא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת תרנ"ד כבוצה של ט"ד-י"ז בחורים. ומקרבם ואור כי טוב.

האלו בני בע"ב חסידים אשר שלחו בניהם לליובאוויטש להיות "יושבים" (בהיומן אשר לי, יהדתי פרק מיוחד בההבדל שבין "יושב" לחלמיד הישיבה, אשר כן הי' גם אצל רבינו בשנת תר"א-כ"ו שני מפלגות הא' "חלמידים" והב' "יושבים")

מבלי הבט על עמלו, עמלו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באמירת דא"ה (לכן כל הדרושים של רנ"ד-נ"ה יצאו לאור) וקירוב אל היושבים הנה מסבות שונות, הן מחלוקי כשרוני דעותיהם, מדותיהם, טבעיהם, והנהגותיהם, והן מחסרון ההנהגה הדרושה, הבחינה אינה עולה יפה ופרי יבול שנות תרנ"ד-נ"ה בלתי מתאימה היא אל רצונו של המחולל.

החסרונות של נ"ד-נ"ה נתחקנו בשנת תרנ"ו. - ויושבי השנה ההיא עשו פרי טוב, ויתנו תקוה טובה, והיא יסוד ישיבת תוכי תמימים יצ"ו, אשר נוסדה בט"ו אלול תרנ"ז, אשר בהיסדות זו ראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אותה חכלי טוב אשר תחזיק ברכה לישראל, ואשר תחזיק מעמד הן בפני זרם המשכילים והן בפני זרם החיצונים, ע"כ לשון קטע מהאגרת.

הרב שלום דובער לויץ

- ברוקלין נ.י. -

יג. ראיתי מ"ש הרה"ת שד"ב לויץ בגליון יב (ויגש) אות יד בפירוש דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ע"ד ישיבת תו"ת כ"י מוסד הישיבה. אשר הי' עד עכשיו בעיר זעמבין. מעכשיו [התחלת שנת תרנ"ט] הוא קובע את מקום המוסד בליובאוויטש. והוקשה לי "שהרי ידוע לנו ממקורות מרובים שהישיבה בזעמבין התקיימה עד שנת תרס"ה". ולתרץ סתירתו מחדש (משער) "שהסניף בזעמבין נסגר בתחלת תרנ"ט ונפתח מחדש - לפני שנת תרס"ב". ומבסס השערתו על אגרת אדנ"ע משנת תרס"א ע"ד הסניף בקובליץ, וז"ל: "ולזאת כאשר בזעמבין אין מקום עדיין בההכרח שיבואו לליובאוויטש". ע"ש.

ולדידי אין כאן סתירה מעיקרא, רק טעות בפירוש המלות: כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ברור מלולו, אשר "מוסד הישיבה.. אשר הי' עד עכשיו בעיר זעמבין.. מעכשיו הוא קובע את מקום המוסד בליובאוויטש", כלומר: המדובר כאן הוא ע"ד קביעות "מקום המוסד", היינו מקום "המרכזי" דישיבת תו"ת; אבל סניפים - מאן דכר שמייהו? והאם בטביל זה שקבע מקום המוסד בליובאוויטש נשללת האפשרות שקיימו סניפים בעיירות אחרות? וא"כ אפשר לנו לומר גם בנוגע לזעמבין, שלאחרי העברת הישיבה לליובאוויטש נשארה ישיבה בעיר זעמבין בתור סניף של ישיבת תת"ל.

ומה שמביא מאגה"ק דכ"ק אדנ"ע, קשה לומר בו פירושים היות ואין לי העתק ממנה, אבל הלשון שכך העתיק במאמרו אפשר להתפרש בקל, ש"אין מקום עדיין" לעוד תלמידים, בנוסף על הנמצאים שם מכבר.

שוב העירני תמים אחד ממכתב אדנ"ע משנת תרנ"ט - נדפס בקובץ מכתבים של אדנ"ע (שהח תש"ב - קופיד) קובץ ב' מכתב ט"ז - לזעמבין ולה"ק: מאד הנני נהנה מידיעות שאני מקבל בדבר הבחורים שיהי' ולומדים כו', עכ"ל הנוגע לעניינינו. הרי מפורש יוצא שבשנת תרנ"ט היתה ישיבה בזעמבין, ונסתר כל חידושו.

ושוב העירני התמים הנ"ל, שעצם יסודו של הרה"ת הנ"ל (במאמרו בגליון ח) ע"ד ישיבת תו"ת - להוציא דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (בהקדמתו לקונטרס התפלה) מפשוטם, ולהסיק שהישיבה בליובאוויטש תחת הרה"ה לא היתה קיימת בשנת תרנ"ח - מופרך הוא, כי מפורש ביומן כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ מיום י"ח סיון תרנ"ח (נדפסה בקונטרס ה"י אלול תש"ג. סה"ש תש"ג ע' 180 ואילך), וז"ל: "יום זה ייחד כ"ק אדמו"ר הרה"ק להיועדות מועצה על אודות הבחורים הלומדים בעיר זעמבין תחת הנהלת החסיד ר' שמואל גרונוס אסתרמאן והבחורים הלומדים בליובאוויטש תחת הנהלת הרה"ת", ולהלך שם: "ראשונה ביקר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק את רשימת התלמידים בזעמבין.. בשעה הרביעית בדיוק התחילה ועידה שני' לבקר את רשימת התלמידים הלומדים בליובאוויטש". הרי מפורש לפנינו שכבר בשנת תרנ"ח התקיימו ב' הישיבות, גם הסניף בליובאוויטש תחת הנהלת הרה"ה, וכל בנינו בטל ומבוטל.

בדרך אגב, מרשימה הנ"ל נפתרת ג"כ הערתו - שבמכתבי אדנ"ע דשנים הראשונות לא נזכר ע"ד הוצאות הישיבה בליובאוויטש: שם מסופר ע"ד החובות של המוסד, וכי רוב החובות הוא המגיע בזעמבין לבעלי האכסניות, ובמילא מובן בפשטות מה שבמכתבים ע"ד הוצאות הישיבה נזכר רק ע"ד זעמבין זעמבין. ובאמת כבר כתב הרה"ת הנ"ל ע"ד זה במאמרו הנ"ל והסביר בטוב טעם איך שגם לפני התייסדות ישיבת תת"ל היו תלמידים שלמדו בליובאוויטש וגם אחרי התייסדות תת"ל נשארו שם תלמידים כו', ע"ש דברים שיש בהם טעם. ואינני יכול להבין מה דחקו לומר שהתלמידים הנ"ל לא נכנסו במסגרת ישיבת תת"ל.

עכ"פ מעתה הכל על מקומו יבוא בשלום: ישיבת תת"ל נתייסדה בשלהי שנת תרנ"ז בב' מקומו, זעמבין וליובאוויטש; בזעמבין היתה הישיבה המרכזית ואילו בליובאוויטש הי' רק כמו סניף; ובתחלת שנת תרנ"ט נחלפו הדברים, שליובאוויטש נעשה מקום הישיבה המרכזית, ובזעמבין - רק סניף (ולהעיר מספר השיחות תש"ה ע' 39 "זעמבין איז ניט ליובאוויטש"; ע"ש).

ומה שמפליא ביותר בכל שקו"ט זו, היא העובדה, שהן אגה"ק הנ"ל לזעמבין והן קטע של היומן הנ"ל, נדפסו בס' תומכי חמימים (ע' עב; ע' עז ואילך). וכאן הבן שואל: איך אפשר לפלפל בתולדות ישיבת תומכי חמימים, ועוד זאת - לשער השערות ולבנות בנינים, מבלי לדפדף (לו בשטחיות) בספר זה! אמתה!

וכאן המקום אתי להעיר על הביטויים שבמאמרו הנ"ל "עד שגם אלו שלע"ע אין להם חוש בחסידות כו'" (ועוד) - שכפי הנראה הם תגובה על מש"כ בגליון ט (על מאמרו), שהעחקתי בסוף דברי מ"ש באהל רחל ע"ד חוקרי החסידות שאין להם חוש בחסידות כו'. נצטערתי רבות שדברי נתפרשו שלא כהוגן, וחפס שהיתה בי העזות לכתוב על המים בן תמים שאינו מן "השרויים בפנים", ושיש בידי לקבוע על מי שהוא אם יש לו חוש בחסידות או לאו - הם מלהזכיר! לא מיני' ולא מקצתי'. מעולם לא נתכוונתי לזה, ואם סגנון כתיבתי השאיר רושם כזה - ישחקו הדברים, והרי הם בטלים ומבוטלים.

נכשלתי כנראה באותו הליקוי שהרגשתי (לפי קט שכלי) במאמרו הוא, והיינו - סגנון מאמרו עלי רושם לא טוב, והזכירני על אוחו סוג חוקרי חסידות המתוארים היטב בס' אהל רחל. אבל לא באתי בזה להשוותו ח"ו לאותם החוקרים, רק כוונתי היתה לעורר על גודל הזהירות הנדרשת במאמרים בסוג זה (חקר החסידות). ואדרבה - דוקא להיות מאלה השרויים לא רק בפנים, כ"א לפני ולפנים, דרושה זהירות יתירה על המדה, וכבר נצטוינו "חכמים הזהרו בדבריכם שמא ישתו התלמידים כו'".

ואפרט דבריי:

מפורסם לכל הזהירות שנהגו בה כל ישראל (החרדים) כלפי חכמת החקירה. כי גדרה של חכמה זו היא - חקירת דבר כפי המחוייב ע"פ שכל אנושי: מושגים של אמונה, קדושה "גזירת הכתוב" וכיו"ב - לא קיימים בחכמה זו. ולכן, מטבעה ותכונתה של החקירה, שהיא מביאה את האדם לידי חלישות בעניני אמונה כו'.

זאת ועוד: על ידי כך נעשה גרעון גם בדרכי הלימוד (ע"פ שכל). כי חכמה אמיתית ענינה - חיפוש האמת. אבל שכל אנושי, להיותו "יש" ככל מציאות שבעולם, הרי הוא יותר "מעונין" בחידושים שבהם "מגלה חכמתו", מאשר להתייגע לחפש האמת, שלפעמים רבות לא יהי' בגילוי האמת שום חידוש לגבי הידוע כבר (ולפעמים יהי' גם צורך לוותר על "בנין שלם" של פלפולי הבל שבנה האדם בדעתו...).

וככה הוא גם ב"חקר החסידות", שאלה שעסקו בו בלי התנאים והקדמות המתאימים, הרי סימניהם המובהקים - כפי שתואר היטב במאמרי הרח"ל שי' באהל רחל הנ"ל - (א) העדר הדרך ארץ לגמרי, עד כדי חציפות עזה, כלפי גדולי ישראל

בכלל ונשיאי החסידות בפרט, (ב) הלהיטות לחדש חידושים גם בשטחים שאין להם שום ידיעה בהם, ולא רק העדר ההבנה בעומק כדרוש, כ"א רק "עם - הארצות" פשוטה בהסוגיא שבה דנים.

מובן ופשוט שאין לחשוד חמים בתכונות כאלו, אבל לאיך, מכיון שהן תוצאות טבעיות של חכמה זו, הרי פשוט, שגם אצל תמימים ה"שרויים בפנים" דרושה זהירות יתירה בגישתם אלי'. ובכלל זהירות זו, היא גם הזהירות בסגנון המאמרים בחקר החסידות - שצ"ל במדה יתירה מאשר במאמרים של שקו"ט בפירוש עניני עבודה והשכלה (כלומר: תורת החסידות עצמה).

כי, כאשר אחד מוצא, למשל, סתירה גלוי' (לכאן) בין מאמרי חסידות, ודרך כתיבתו מתבטא בהעדר הד"א המתאימה [לדוגמא: במקום הבעת סברא בדרך אפשר - "אולי במאמר פ"ה הכוונה כו", יכתוב אחד: "לאחרי העיון במאמרים (מקורות) אחרים נראה להסיק שהלשון במאמר פ"ה אינו מדויק..."] - הרי אין ההיזק (כ"כ) כלפי קוראי הערותו (עכ"פ - אלה השרויים בפנים), כי מי זה פתי שיעלה בדעתו שבידי פב"פ להביע מסקנא בתורת החסידות, שהיא "דברי אלקים חיים"?! וגם הכותב עצמו לא יחשדו בדברים כאלו, ויתלו הביטויים ב"ריתחא דאורייתא".

אמנם שונה הוא בתכלית "חקר החסידות", שהוא שטח שגם שכל האנושי יש לו מבוא אליו - לכאן - ה"ז רק דברי "הסטוריה", שאין כאן לא קדושה ולא אמונה, כ"א בירור דברים ע"פ חקירה, ששכל האנושי הוא הקובע בכל דבר. ומטעם זה, כאשר פוגשים בדרך הלזו דברי רבותינו נשיאינו בהנדון, אשר שכל האנושי מוצא בהם סתירה ממק"א (וכיו"ב), עלול ביותר (ובפרט אצל אלה שעוסקים הרבה בחכמה זו) שיושכת ממנו לרגע קטן הדבר הכי ברור - שבנדון זה יש כאן משום קוצר המשיג, ולא להיפך (ר"ל מהאי דעתא).

ואם מתבטא דרך כתיבתו באופן שרגש זה איננו מודגש בסגנונו, הרי גם אם אינו מכוין לכך, עדיין לא יצאנו מידי חשש שיבואו תלמידים שלא שמשו כל צרכם וילמדו מזה להקל ח"ו בשמירת דברי הרב והדיוק בהם. וד"ל.

ולהבהיר הדבר יותר, אכתוב דוגמא אחת:

נצייר נא שהיתה מודפסת בקובץ הערות וביאורים הערה בסגנון כזה: "בכמה שיחות מובא שהולדת אדה"ז היתה בשנת קה"ת עם כמה רמזים בזה. אבל אחרי העיון במקורות נראה להסיק שבאותה שנה עדיין לא נולד, שהרי בפנסק של הח"ק דלאזני מפורש שנחמלא לו י"ג שנה בשנת תככ"א (כהועתק בביח רבי), ובהקדמת בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז מפורש שבהיותו בק"ק מאהליב (שזה הי' בשנת תקל"ז) הי' בן שלשים שנה" -

הרי כל השומע תסמרנה שערות ראשו על חציפות כזו,

ובודאי היו מגיעים להמערכת עשירות מכתבי מחאה. כי דבר פשוט, עכ"פ אצל תמים השרוי בפנים, שהולדת אדה"ז היתה בשנת קה"ת. וכל ההוכחות ה"מדעיות" הנ"ל, אף שנראות חזקות ביותר בשכל אנושי, הרי הן בטלות ומבוטלות לגבי דברים המפורשים של אדמו"ר מהוריי"ץ.

ומעתה יש לנו לשאול: במה נשתנה זה מהסגנון במאמרו של הרה"ת הנ"ל, שכתב בזה"ל: "לכאן נראה מרהיטת הלשון... אך לאחר העיון בהמקורות נראה להסיק שבאותה שעה הי' רק הסניף שבזעמבין ואילו תפקידו של הרח"ה בליובאוויטש עדיין טעון בירור מדוקדק". מרא דשמיא - והכי העדר הזכרת ישיבה בליובאוויטש בחמשה אגרות קודש ובב' מקומות כשמספר ע"ד התלמידים שנשלחו לזעמבין, יש בו כדי לכתוב מסקנא, שחוכנה - הוצאת דברי אדמו"ר מהוריי"ץ מפשוטם?!

לו הי' כדבריו, שהי' מוצא מפורש בכמה מקומות שהישיבה בליובאוויטש נתייסדה כמה שנים לאח"ז, הרי ג"כ הי' מותר לו לכתוב בקצת יותר ד"א, והעיקר - בלי הפסקנות והוודאות, שהרי סו"ס מוציא דברי רבותינו מפשוטם, עכ"פ הי' לו לכתוב "ואולי..." וכיו"ב.

אבל כבר נוכחנו לדעת שאין הדבר כן כלל, כי מפורש יוצא עוד כמה מקומות (מתחיל מס' תומכי תמימים) בדיוק כמ"ש בהקדמת קונט' התפלה הנ"ל שאכן נתייסדה הישיבה בליובאוויטש ביחד עם הישיבה בזעמבין.

הארכתי אולי יותר מדי, אבל כמדומה שהרווחתי בזה להוכיח שלא באפי כלל לפגוע בו באופן אישי ח"ו, רק לתקן מעוות (לענ"ד) בסגנון מאמרו שלדעתי יש חשש גדול שישתו התלמידים כו', ובחקווה שיתוקן הדבר בעתיד.

ולדעתי הגרמא בנזיקין היא שהדיעה שבקובצים אלה מותרים לכתוב כל העולה על הרוח בלי עיון הראוי (ולדאבוננו נראה זה גם בהערות השכלה ועבודה), ולענ"ד היא טעות מרה כלענה, והוא היפך ממש ומטרת הקובצים, שענינם - לעורר אצל אנ"ש והתמימים דרך ארץ ונוקב בדברי רבותינו נשיאינו, ובמילא החשובה להתעמק בהם ולהשתדל להבין כל אות ואות. ולהראות על גודל הדיוק וה"נפלאות" שבהם.

הרוצה בעילום שם

יך. העיר לי ח"א ש"חה"י שנת ביאת משיח" בג'מטריא בדיוק "ספר תורה לאחדות ישראל" (1941).

- מפי השמועה -

לעילוי נשמת

הרבנית בינא בת ר' יהושע ע"ה
נפטרה כ"ה טבת, ה'תשל"ח

נדפס ע"י

בעלה הרה"ג הרה"ח ר' מרדכי שיחי
בנה הרה"ח ר' מאיר יהודא ישראל
וזוג' צפורה שיחיו

בניהם

שלום דובער, יהושע, יוסף יצחק ומנחם מענדל,

ח' שרה, טויבא רחל ובינא

שיחיו

הארליג